

Хаџи Живорад М. Миленовић  
Универзитет у Приштини са привременим седиштем у  
Косовској Митровици, Училишки факултет  
hadzi.zivorad.milenovic@pr.ac.rs  
ORCID ID: 0009-0009-4453-565X

## ПРИМЕНА УСТАНОВЕ ОКРИВЉЕНОГ САРАДНИКА КАО МОГУЋИ ФАКТОР ПОДСТИЦАЈА МЛАДИХ НА ОРГАНИЗОВАНИ КРИМИНАЛ\*

**Сажетак:** У раду се истражује правна установа судске и шужилачке праксе окривљени сарадник као могући фактор подстицаја младих на организовани криминал посматрана из перспективе ученика гимназије. Пошло се од оштре претпоставке да бенефиције које се гарантују окривљеним сарадницима могу бити подстицаји младих на организовани криминал и од посебних претпоставки да ће истраживањем бити издвојени фактори који према проценама ученика дефинишу правну установу окривљени сарадник као могућем фактору подстицаја младих на организовани криминал и да на такве процене ученика значајно не утиче разред који похађају и успех у школовању. Да би се то утврдило, у марту 2023. на узорку од 96 ученика гимназије, сprovedено је истраживање приказано у овом раду. Подаци прикуљени Скалером – ПУСТП-ОС-МФПМОК ( $\alpha = 0,762$ ) и обрађени дескриптивном статистиком, факторском анализом и анализом варијансе потврдили су све хипотезе истраживања. Резултати истраживања приказани су у форми закључка и даће су правне и педагошке импликације.

**Кључне речи:** окривљени сарадник, јавно шужилаштво, васпитање, васпитно деловање, куљ звезда.

---

\* Истраживање је спроведено у Гимназији на подручју Републике Србије, за које је добијена сагласност савета родитеља и руководства гимназије. Обзиром на осетљивост истраживане теме, подаци о гимназији који су познати уредништву часописа се у интересу ученика неће јавно објављивати.

## 1. УВОД

Данашња омладина се суочава с различитим социјалним и политичким проблемима. Суочени с наведеним проблемима, неки млади се и недовољно школују. Своју афирмацију често налазе у навијачним групама и осталим формалним и неформалним групама које не фаворизују учење и рад, већ насиље и окренутост према криминалу. Допринос томе дају и медији, који о криминалу извештавају сензационално, што код младих може довести до стварања култа звезда проналазећи узор у криминалцима. Услед недостатка себства, самосвојности и остварења као целосне личности у друштву, све то може постати фактор подстицаја младих на организовани криминал.

Организовани криминал се разликује од класичног криминала. Органи гоњења код организованог криминала уместо с појединцем „...имају посао с добро структурираном организацијом с чврстом унутрашњом хијерархијом, дисциплином, високом конспирацијом, детаљно разрађеном стратегијом и тактиком маскирања криминалне делатности и избегавања кривичне одговорности“.<sup>1</sup> Организоване криминалне групе, поред добре организације и хијерархије, карактерише и камуфлажа. Своју криминалну делатност обављају и преко легалних привредних субјеката. Имају и добро организовани систем избегавања кривичне одговорности. Кривична дела врше посебно обучени криминалци који иза себе ретко остављају трагове кривичних дела или намерно остављају трагове који ће истрагу усмерити у погрешном правцу. Организоване криминалне групе на различите начине застрашују или подмићују предложене и потенцијалне сведоке у кривичним поступцима, оштећене грађане и руководиоце или власнике привредних субјеката, судске вештаке, поступајуће јавне тужиоце и судије и остале учеснике у кривичним поступцима. У томе им помажу везе у полицији, правосуђу и осталим државним структурама. Карактерише их и интернационализација зато што одређена кривична дела врше заједничким делатностима, разменом или најмљивањем специјализованих извршилаца.

Отежано је и проналажење сведока с циљем разоткривања организованих криминалних група, њених чланова и расветљавања кривичних дела која су учинили. Једини начин проналажења сведока јесте добровољни пристанак неког од чланова организоване криминалне групе да сведочи. Као проблем појављује се начин како исте придобити за сарадњу, а посебно проблем заштите таквих сведока и чланова њихових породица.<sup>2</sup>

---

<sup>1</sup> Иштван Фејеш, „Сведок сарадник“, *Гласник адвокатске коморе Војводине*, Вол. 7, но. 65/10, 2005, 490.

<sup>2</sup> Драгутин Аврамовић, Илија Јованов, „Мит о независности судства“, *Зборник радова Правној факултету, Нови Сад*, Вол. 55, но. 2, 2021; Navaro Konsuelo, Mier Navijer, *WINPRO* –

## 2. ПРАВНА УСТАНОВА ОКРИВЉЕНИ САРАДНИК

У Србији је 2005. донет *Кривични законик*,<sup>3</sup> који предвиђа посебна кривична дела организованог криминала, тероризма и корупције. Доношењем *Законика о кривичном њосџујуку* 2011.<sup>4</sup> предвиђена је могућност потписивања *Сџоразума о сведочењу окривљеноџ* (чл. 320). Споразум се закључује између *јавноџ џужжоџа* и окривљеног за кривична дела у односу на која се у смислу члана 162. став 1. тачка 1. законика примењују посебне доказне радње.<sup>5</sup> При закључивању *Сџоразума о сведочењу окривљеноџ* је у смислу члана 320. став 2. законика од значаја да је окривљени „...у потпуности признао да је учинио кривично дело, под условом да је значај његовог исказа за откривање, доказивање или спречавање кривичног дела из члана 162. став 1. тачка 1. овог законика претежнији од последица кривичног дела које је учинио (окривљени сарадник).“<sup>6</sup> Ова могућност темељи се на чињеници да претходна правна установа *сведок сарадник* уведена у судску и тужилачку праксу 2002. новелирањем *Законика о кривичном џосџујуку* из 2001,<sup>7</sup> није дала очекиване ефекте због чега се у судску и тужилачку праксу 2011. уводи правна установа *окривљени сарадник*. Без обзира што је законодавац после девет година преименовао правну установу *сведок сарадник у окривљени сарадник* и изменио неке одредбе о њој, не дира се у њен суштински правни континуитет. Доношењем *Закона о орџанизацији и надлежносџи државних орџана у сузбџијању орџанизованоџ криминала, џероризма и коруџиџије*, 2016.<sup>8</sup> (коме је је претходно *Закон о орџанизацији и надлежносџи државних орџана у сузбџијању орџанизо-*

*Smjernice o merama zaštite svedoka u međunarodnom pravu i pravu Republike Srbije*, Brisel, 2018; Zivorad Milenovic, *Institutes of prosecutor's office as a factor of incentive for young people to commit criminal offences*, in: Dusan Kolaric (Ed), *International thematic collection of works Archibald Reiss days*, Academy of criminalistic and police studies in Belgrade, 2016; Снежана Бркић, „Заштита сведока у законодавству Србије и перспективе развоја“, *Зборник радова Правноџ факулџетџа, Нови Саг*, Вол. 39, но. 1, 2005; Σβυηετλαια Νεραγυκοβιτς, „Συεδџо просџаџиас μαρτυρωσџη βοσνџа – Ерџεγυοβџη“, *Зборник радова Правноџ факулџетџа, Нови Саг*, Вол. 60, но. 2, 2019.

<sup>3</sup> *Законик о кривичном џосџујуку*, „Сл. гласник РС“, бр. 85/2005, 88/2005 – испр., 107/2005 – испр., 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 и 35/2019.

<sup>4</sup> *Законик о кривичном џосџујуку*, „Сл. гласник РС“, бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014, 35/2019, 27/2021 – одлука УС и 62/2021 – одлука УС.

<sup>5</sup> Катарина Живановић, „Споразум о сведочењу окривљеног“, *Ревџџа за крџинолоџију и кривично џраво*, Вол. 57, но. 1, 2019, 77-97.

<sup>6</sup> *Законик о кривичном џосџујуку*, *ор. cit.*, 2016.

<sup>7</sup> *Законик о кривичном џосџујуку*, „Сл. лист СРЈ“, бр. 70/2001, и 68/2002 и „Сл. гласник РС“, бр. 58/2004, 85/2005, 115/2005, 85/2005 – др. закон и 72/2009).

<sup>8</sup> *Закон о орџанизацији и надлежносџи државних орџана у сузбџијању орџанизованоџ криминала, џероризма и коруџиџије*, 2016. „Сл. гласник РС“, бр. 94/2016, бр. 87/2018 – др. закон и 10-2023.

ваној криминала, корупџије и друџих њосебно џеџких кривичних дела из 2002)<sup>9</sup> ближе је уређена делатност и организација државних органа с циљем ефикаснијег деловања у сузбијању и спречавању организованог криминала и заштите сведока који су с јавним тужилаштвом потписали споразум о сведочењу и добили статус *окривљеној сарадника*. Прецизније се уређују и надлежности органа за поступање против кривичних дела организованог криминала, тероризма и корупџије, али и обука, заштита, безбедоносна провера и остало, све с циљем избора најстручнијих, најодговорних и најсавеснијих припадника.<sup>10</sup>

*Окривљени сарадник* може бити сваки припадник организоване криминалне групе, осим њеног организатора, који је у потпуности признао да је учинио кривично дело у односу на које се примењују посебне доказне радње, који је пристао да сведочи у корист јавног тужилаштва и помогне у разоткривању осталих чланова и организатора криминалне групе, њихову организацију и делатност, сва извршена кривична дела и пружи доказе о њима што би требало да доведе до осуђујуће пресуде. *Окривљени сарадник* се не ослобађа кривичне одговорности, већ му се на предлог јавног тужилаштва од стране суда изриче минимална казна или оптимална казна у односу на максимално предвиђену казну за учињено кривично дело.

### 3. МЕТОДОЛОШКИ АСПЕКТ ИСТРАЖИВАЊА

Проблем истраживања темељи се на широј истраживачкој платформи овог и сличних проблема истраживања.<sup>11</sup> Полазећи од резултата наведених истраживања и проблема овог спроведеног истраживања који се односи на правну установу *окривљени сарадник* као могућем подстицају младих на организовани криминал, циљ истраживања је идентификација процена ученика/ца о правној установи *окривљени сарадник* као могућем подстицају младих на организовани криминал.

У истраживању се пошло од опште претпоставке да бенефиције које се на овај начин гарантују припадницима организованих криминалних група

---

<sup>9</sup> Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, корупџије и друџих њосебно џеџких кривичних дела, 2002. „Сл. гласник РС“, бр. 42/2002, 27/2003, 29/2004, 58/2004 – др. закон, 45/2005, 62/2005, 72/2009, 72/2011 – др. закон и 101/2011 – др. закон.

<sup>10</sup> Божидар Бановић, Вељко Турањанин, „Споразум о сведочењу осуђеног у кривичном процесном законодавству Републике Србије“, *Безбедности*, Вол. 56, но. 2, 2014.

<sup>11</sup> Z. Milenović, *op. cit.*, 2016; Живорад Миленовић, „Образовање у функцији сузбијања насиља навијачких група на фудбалским утакмицама“, *Безбедности*, Вол. 54, но. 1, 2012; Живорад Миленовић, *Рад и ѡпревасиџање осуђених лица*, Београд, Задужбина Андрејевић, 2010; Живорад Миленовић, „Међузависност рада осуђених лица и њиховог васпитања и преваспитања у пенолошкој установи“, *Београдска дефекџолошка школа*, Вол. 14, но. 1, 2008.

за сарадњу с јавним тужилаштвом могу у одређеним ситуацијама бити фактор подстицаја младих на организовани криминал. Пошло се и од посебних претпоставки да ће истраживањем бити издвојени фактори који указују на обележја правне установе *окривљени сарадник* као могућем подстицају младих на организовани криминал и да на такве процене ученика значајно не утичу разред који похађају и успех који су остварили у првом полуугодишту школске 2022/2023. када је истраживање спроведено.

Истраживање је спроведено на *узорку* од 96 ученика једне гимназије на подручју Србије. Према разреду који похађају структура узорка је: првог и другог по 22 (22,90%), трећег – 45 (46,90%) и четвртог – 7 (7,30%); и према успеху у претходном полуугодишту: довољних – 5 (5,20%), добрих – 6 (6,30%), врло добрих – 32 (33,30%) и одличних – 53 (55,20%). Узорак је намеран и репрезентативан је за одабрану популацију ученика.

Коришћене су историјска, дескриптивна, компаративна и трансферзална истраживачка метода. *Истраживачке технике* су анкетирање и скалирање. Коришћен је *комбиновани инструмент* Скала процена ученика средњих школа о правној установи *окривљени сарадник*, као могућем фактору подстицаја младих на организовани криминал (Скалер – ПУСТП-ОС-МПМОК). У упутству за попуњавање комбинованог инструмента била су дата основна обележја правне установе *окривљени сарадник* с циљем упознавања ученика са истом, како би могли да дају што прецизније одговоре на задате тврдње. Инструмент се састоји од уводних питања (разред који ученици похађају и њихов успех у првом полуугодишту школске 2022/2023) и тростепене скале интензитета сагласности Ликертовог типа (слажем се, нисам сигуран/а и не слажем се) која се састоји од 25 тврдњи.

а1 Понекад ми падне на ум да уђем у криминалну групу како бих себи прибавио/ла корист а да онда преко адвоката понудим услуге јавном тужилаштву и будем минимално кажњен/а.

а2 Не бих имао/ла ништа против да због криминала који би ми донео материјалну корист прихватим да будем *окривљени сарадник* и тиме добијем минималну казну за учињена кривична дела.

а3 Неки млади се свесно одлучују на криминал знајући да ће ако постану сарадници јавног тужилаштва имати бенефите.

а4 Корисно је бити сарадник јавног тужилаштва јер у неким земљама постоји могућност добијања другог идентитета, стана, довољно новца за живот, пресељења и запослења за целу породицу у трећој држави која је чланица Европске уније.

а5 Мислим да се *окривљени сарадници* знајући да им нико ништа не може понашају осино и на суду не говоре истину већ оно што се од њих очекује да кажу.

а6 Уносно је бити *окривљени сарадник* на суду.

а7 Знам младе људе који се баве криминалом који ће у моменту када буду откривени понудити своје услуге јавном тужилаштву.

а8 Лица у статусу *окривљеної сарадника* доприносе порасту организованог криминала.

а9 *Окривљени сарадници* би евентуално могла бити лица која су учинила лакше кривично дело.

а10 Чуо/ла сам да *окривљени сарадници* чине кривична дела и за време трајања суђења док су у овом статусу и под заштитом државних органа иако су потписали изјаву да се више неће бавити криминалом.

а11 *Окривљени сарадници* се на суду понашају као да су јавни тужиоци.

а12 Од када сам чуо/ла да је на суду могуће бити *окривљени сарадник* и да због тога некога минимално казне иако је учинио/ла најтежа кривична дела немам поверење у јавно тужилаштво и судове.

а13 *Окривљени сарадници* су заштићенији од јавних личности.

а14 Знам за суђења у којима су *окривљени сарадници* лица која су као чланови криминалних група учинила најтежа кривична дела.

а15 Не осећам се спокојно што криминалци добијају минималне казне и временом се слободно шетају улицама града у коме живим.

а16 *Окривљени сарадник* не би смело бити лице које је извршило најтежа кривична дела ма колико помогло јавном тужилаштву.

а17 Лице у статусу *окривљеної сарадника* се може злоупотребити тако што се инструкира да не говори истину на суду.

а18 *Окривљени сарадници* су увек познати криминалци.

а19 Недопустиво је да извршиоци најтежих кривичних дела буду минимално кажњени зато што сарађују с јавним тужилаштвом.

а20 Добијање статуса *окривљени сарадник* је директно против Устава државе јер омогућава да криминал и злочин остану некажњени.

а21 Сарадници јавних тужилаштава су лоши људи и цинкароши.

а22 *Окривљени сарадници* су због страха од високе казне затвора пристали да сарађују с јавним тужилаштвом.

а23 Страшно је слушати сведоке који на суду признају да су учествовали у растурању дроге, отмицама, мучењу људи, убиствима...

а24 Мислим да су *окривљени сарадници* добри људи јер су се покајали и помогли да се остали чланови криминалне групе осуде.

а25 *Окривљеним сарадницима* не треба давати никакве бенефите јер им је довољно то што им је пружена прилика да на суду растерете своју душу због свег зла које је нанели другима и друштву.

Скалер је конструисан за потребе овог истраживање. На самом истраживању су испитиване неке његове метријске карактеристике.

Табела 1. КМО и Барџлејџов џесџ сферичносџи

КМО		0,606
	$\chi^2$	608,900
Бартлетов тест сферичности	df	300
	p	0,000

Кајзер-Мејер-Олкинов показатељ (КМО тест) је показао довољну вредност (КМО = 0,606). Бартлетов тест сферичности је достигао статистичку значајност на нивоу  $p < 0,001$  ( $p = 0,000$ ) (Табела 1). Поузданост инструмента испитивана је Кронбах алфа коефицијентом који је показао добру вредност ( $\alpha = 0,762$ ). Вредности комуналитета ( $h$ ) су у свим случајевима веће од граничне вредности  $h = 0,300$  и крећу се од  $h = 0,393$  код ајтела 25, до  $h = 0,645$  код првог ајтема (Табела 3), чиме је задовољен општи Тостенов критеријум. На овај начин је потврђена факторабилност матрице, прилагођеност скалера узорку истраживања, оправданост факторске анализе и поузданост скалера.

Подаци прикуљени истраживањем обрађени су дескриптивном статистиком, факторском анализом с *Varimax* методом и анализом варијансе. Резултати истраживања приказани су табелама.

#### 4. РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

Подаци прикупљени Скалером ПУСТП-ОС-МПМОК, најпре су били подвргнути анализи главних компоненти, факторском анализом с *Varimax* методом.

Табела 2. Вредносџи карактерисџичних корена

Главне компоненте	Карактеристични корен	% објашњене варијансе	Кумулативни % објашњене варијансе
1.	4,364	17,456	17,456
2.	2,334	9,338	26,794
3.	2,012	8,049	34,842
4.	1,550	6,202	41,044
5.	1,440	5,758	46,802
6.	1,391	5,565	52,366

Применом *Гуџман-Кајзеровоџ криџеријума* издвојено је шест главних компоненти с карактеристичним кореном већим од 1, које укупно објашњавају 52,366% заједничке варијансе (Табела 2).



Табела 3. *Роїирана маїрица факїорске сїрукїуре*

Ајтем	Компоненте						h
	I	II	III	IV	V	VI	
a22	<b>0,725</b>						0,588
a23	<b>0,707</b>						0,562
a17	<b>0,645</b>						0,519
a18	<b>0,546</b>						0,430
a21	<b>0,495</b>				0,397		0,575
a1	<b>-0,482</b>		0,417	0,352	0,331		0,645
a20	<b>0,472</b>				0,349		0,500
a16		<b>0,703</b>					0,543
a19		<b>0,598</b>					0,465
a7		<b>-0,530</b>		0,331			0,485
a3		<b>0,505</b>				0,329	0,547
a5	0,405	<b>0,473</b>					0,562
a14			<b>0,780</b>				0,628
a12			<b>0,673</b>				0,568
a4			<b>0,568</b>				0,478
a9			-0,353	<b>0,662</b>			0,616
a10				<b>0,611</b>			0,431
a11	0,389			<b>0,530</b>			0,516
a25				<b>0,360</b>			0,393
a6					<b>0,745</b>		0,581
a2					<b>0,683</b>		0,623
a13						<b>0,685</b>	0,525
a24						<b>0,544</b>	0,438
a8						<b>0,440</b>	0,452
a15		0,418				<b>0,424</b>	0,520

Према подацима приказаним у Табели 3 се види да је издвојено шест фактора. Први одређује седам ајтема: 22, 23, 17, 18, 21, 1 и 20; објашњава 17,456% заједничке варијансе (Табела 2); обзиром да је код ајтема 1 утврђен негативни предзнак, први фактор је назван *зациїиїиїа криминала насуйроїї йроценама ученика/ца о йравној усїанови „окривљени сарадник“ као моїу-ћем йодсїиїцају младих на орїанизовани криминал*. Други одређује пет ајтема: 16, 19, 7, 3 и 5; објашњава 9,338% заједничке варијансе (Табела 2); обзиром да је код ајтема 7 утврђен негативни предзнак, други фактор је назван *зациїиїиїа*



криминалаца *насујрої̄* *ї*роценама ученика/ца о *ї*ознавању лица која се баве криминалом и која ће у одређеном *момениу* *ї*онудиїи *услуге* јавном *ї*ужилашїиву. Трећи одређују три ајтема: 14, 12 и 4; објашњава 8,049% заједничке варијансе (Табела 2); назван је *нейоверење у ї*равосуђе. Четврти одређују четири ајтема: 9, 10, 11 и 25; објашњава 6,202% заједничке варијансе (Табела 2); назван је *ї*равда и *ї*равичносї̄ као *сиї*урносї̄ *ї*рађана. Пети одређују два ајтема: 6 и 2; објашњава 5,758% заједничке варијансе (Табела 2); назван је *бенефиције збої* *сарадње с јавним ї*ужилашїивом. Шести одређују четири ајтема: 13, 24, 8 и 15; објашњава 5,565% заједничке варијансе (Табела 2); назван је *ї*одсїицај *младих на о*рганизовани криминал.

На основу резултата факторске анализе је уочљиво да манифестне варијабле приказане у Табели 3. експлицитно или имплицитно указују на правну установу *окривљени сарадник* која у одређеној ситуацији може бити фактор подстицаја младих на организовани криминал. Закључује се да резултати факторске анализе значењем ајтема суштински не одступају од прве посебне хипотезе, што је оправдало експликацију резултата факторске анализе.

Овакви резултати се разликују од резултата компаративне анализе истраживања спроведеног на узорку младих укључених у организоване криминалне групе или повезаних с њима на подручју Града Ниша у Србији и у Босни и Херцеговини на подручју Града Сарајева у Федерацији Босне и Херцеговине и Општини Пале на подручју Источног Сарајева у Републици Српској<sup>12</sup> У овом истраживања су углавном били издвојени фактори који указују на подстицаје младих у вршењу кривичних дела, доприноса порасту криминала и заштити криминалаца, док је на узорку ученика/ца гимназије у Србији издвојено дупло више фактора који указују на шири дијапазон процена у погледу правне установе *окривљени сарадник* као могућег фактора подстицаја младих на организовани криминал. Ученици/це гимназије су поред ајтема који указују да правна установа *окривљени сарадник* може бити подстицај младих на организовани криминал, високо вредновали и ајтеме који указују на неповерење у правосуђе и неспокојство због умањења казне извршиоцима најтежих кривичних дела, што је разумљиво, јер лица из овог узорка нису припадници организованих криминалних група, него ученици гимназије коју углавном уписују најбољи основци.

Анализом варијансе истражен је утицај разреда који ученици/це похађају и успеха у првом полугодишту школске 2022/2023. на њихове процене о правној установи *окривљени сарадник* као могућем подстицају младих на организовани криминал. Према разреду који похађају, ученици/це су били подељени у четири групе: 1 (први); 2 (други); 3 (трећи); и 4 (четврти). Према успеху у првом полугодишту школске 2022/2023. ученици/це су били поде-

<sup>12</sup> Z. Milenovic, *op. cit.*, 2016.

љени у пет група: 1 (недовољан); 2 (довољан); 3 (добар); 4 (врло добар); и 5 (одличан). Како је истраживањем утврђено да није било недовољних ученика/ца, они су тиме подељени у четири групе.

Табела 4. Разред и усџех ученика/ца и њихове процене о љравној усџанови „окривљени сарадник“ као могућем љодсџицају младих на орљанизовани криминал (ANOVA)

	Збир квадрата	df	Средњи скор	F	p
Разред	5647,957	92	61,391	0,914	0,438
Општи успех	5783,341	92	62,862	0,174	0,913

У односу на процене ученика/ца о правној усџанови *окривљени сарадник* као могућем подстицају младих на орљанизовани криминал, није утврђена статистички значајна разлика у резултатима четири групе ученика/ца према разреду који похађају:  $F(3; 92) = 0,914$ ;  $p = 0,438$ ; и општем успеху:  $F(3; 92) = 0,174$ ;  $p = 0,913$  (Табела 4) Закључује се да резултати истраживања статистички значајно не одступају од друге и треће посебне хипотезе.

Добијени резултати су у сагласју с бројним резултатима заступљеним у националним и светским публикацијама. У њима у погледу процена о правним усџановама као могућим подстицајима младих на орљанизовани криминал постоји сагласност да је то могуће без обзира на узраст младих. То подједнако потврђују резултати истраживања посматраних с педагошког аспекта<sup>13</sup> и андрагошког аспекта.<sup>14</sup> Показују и одвојена истраживања спроведена на узорку младих у раној младости у Србији и Босни и Херцеговини<sup>15</sup> и ученика гимназије у овом истраживању, што се може тумачити утицајем различитих фактора социјалне и политичке природе с којима се суочавају млади у земљама западног Балкана.

Добијене резултате потврђују и многа друга истраживања. У истраживању спроведеном 2018. на узорку осуђених припадника орљанизованих криминалних група у Мексику је утврђено да њихов образовни профил значајно утиче на процене које имају о разлозима због којих су се одлучили да се баве криминалом, што је углавном било условљено могућношћу запошљавања и висине материјалних примања за обављени рад.<sup>16</sup> Већи образовни

<sup>13</sup> Alia Wulff, Ira Hyman, „Crime Blindness: The Impact of Inattentional Blindness on Eyewitness Awareness, Memory, and Identification“, *Applied Cognitive Psychology*, Vol. 36, no. 1, 2022.

<sup>14</sup> Kevin Roessger, Elizabeth Roumell, James Weese, James, „Rethinking Andragogical Assumptions in the Global Age: How Preferences for Andragogical Learning Vary across People and Cultures“, *Studies in Continuing Education*, Vol. 44, no. 1, 2022.

<sup>15</sup> Z. Milenovic, *op. cit.*, 2016.

<sup>16</sup> Rebecca Danielle Strickland, „“Moving the Rubble”: Reflection, Conscientization, and Transformative Learning with Men Incarcerated for Organized Crime in Mexico“, *Journal of Transformative Education*, Vol. 20, no. 4, 2022.

ниво и бољи успех у учењу су претпоставка на којој се темељи чињеница да су такве особе упознатије с негативним утицајима криминала и у образовању и бољем успеху виде начин сузбијања криминала, као што је утврђено и у истраживању међузависности образовања и насиља навијачких група на фудбалским утакмицама,<sup>17</sup> али и међузависности образовања и успеха у учењу и организованог криминала.<sup>18</sup> Резултати истраживања указују на потребу да проблем правне установе *окривљени сарадник* буде стална тема истраживања и предмет академских расправа у различитим научним областима (социолошким, правним, педагошким, психолошким...).

## 5. ЗАКЉУЧЦИ И ПРЕПОРУКЕ

У овом раду је на емпиријском нивоу истраживана тема из области правних наука с педагошког аспекта. На основу резултата истраживања и критичких анализа приказаних у раду се закључује да данашње друштво с циљем заштите дефинисаних вредности предузима различите мере у сузбијању негативних и друштвено неприхватљивих облика понашања појединаца, а последњих деценија и организованих криминалних група. Обзиром на њихову строгу хијерархију и сложеност њиховог разоткривања и прикупљања доказа, у судску и тужилачку праксу је најпре 2002. уведена правна установа *сведок сарадник* која је 2011. преименована у *окривљени сарадник*. Лица у овом статуту с једне стране доприносе разоткривању осталих чланова криминалне групе и њиховог организатора и расветљавању кривичних дела која су учинили и прикупљању материјалних доказа што доводи до осуђујућих пресуда, а с друге стране имају гаранцију државног органа да ће бити кажњена минималном казном или оптимално прилагођеном казном за дела чије су извршење у потпуности признала. Искључиво с правног аспекта, то је корисно и оправдано јер доприноси економичности судских поступака и борби против организованог криминала, тероризма и корупције.

<sup>17</sup> Ж. Миленовић, *Op. cit.*, 2012.

<sup>18</sup> Adil Kasim, Said Karim, Syamsuddin Muchtar, „Abdul Asis, School Drug Education and Leadership Agility: Narcotics Crime Study in Children“, *Asian Journal of University Education*, Vol. 17, no. 4, 2021; Maja Nenadovic, Kerim Somun, „Teaching about Sexual Violence as Part of Mass Atrocity Crimes: Model International Criminal Court Non-Formal Educational Program“, *Review of Education, Pedagogy & Cultural Studies*, Vol. 43, no. 2, 2021; Magdalini Karyda, „The Influence of Neighbourhood Crime on Young People Becoming Not in Education, Employment or Training“, *British Journal of Sociology of Education*, Vol. 41, no. 3, 2020; Bohdan Braiko, „The Content of Professional Training of Masters in National Security at the UK Universities“, *Comparative Professional Pedagogy*, Vol. 9, no. 2, 2019; Amie Schuck, „Evaluating the Impact of Crime and Discipline on Student Success in Postsecondary Education“, *Research in Higher Education*, Vol. 58, no. 1, 2017; Yvonne Stys, Rick Ruddell, „Organized Crime Offenders in Canada: Risk, Reform, and Recidivism“, *Journal of Offender Rehabilitation*, Vol. 52, no. 2, 2013.

Са спекта педагогије као најопштије науке о васпитању, на развој и васпитање деце и омладине и васпитно деловање на њих на дневном нивоу утичу бројни фактори – наслеђе, породица, група вршњака, средина, њихово делање у различитим животно-практичним ситуацијама у породици, школи и друштвеној заједници, медији и остали. На основу резултата истраживања се може уочити извесна несагласност у погледу ефикасности примене правне установе *окривљени сарадник* у борби против организованог криминала, тероризма и корупције и могућности (не)васпитног деловања ове установе на личност васпитаника да постане члан организоване криминалне групе и у будућности се бави криминалом. У спреси с утицајем различитих фактора материјалне и социјалне природе и општег стања у друштву, бенефиције које добијају лица за која се зна да су стекла велику материјалну корист бавећи се организованим криминалом, правна установа *окривљени сарадник* у одређеним ситуацијама може бити фактор подстицаја младих на организовани криминал. Свему томе доприносе и медији који о сведочењима лица којима је додељен статус *окривљени сарадник* извештавају на дневном нивоу и готово сензационално, што код деце и младих може довести до формирања култа звезда, па им ова лица могу бити узор и повод да исте опонашају у свакодневном животу, исто као што опонашају спортисте и остале успешне јавне личности, па чак и да за себе користе њихове надимке. Овакве појаве негативно утичу на васпитање деце и омладине, па их је због тога потребно спречити.

Општи је закључак да проучавана правна установа *окривљени сарадник* у судској и тужилачкој пракси има несумњиви значај у расветљавању кривичних дела из области организованог криминала, тероризма и корупције и у овом или сличним облицима постоји у многим земљама света. Са друге стране се оправдано поставља питање има ли места опстанку правне установе *окривљени сарадник* ако постоје чињенице које указују на њено могуће негативно дејство на васпитање деце и младих. Разумно решење је потребно тражити у преиспитивању или барем у ограничениости и другачијем облику примене проучаване правне установе која неће негативно утицати на васпитање деце и младих. Питање које се намеће – Како то учинити? Ово би свакако требао бити предмет преиспитивања кривичнопроцесне научне теорије и судске и тужилачке праксе.

На факултетима правних наука остаје обавеза да осавремењују студијске програме и континуирано уводе иновативне научне садржаје о правној установи *окривљени сарадник* и сличних правних органа у научну кривичноправну и кривичнопроцесну теорију. Обавеза је и на породици као темељној друштвеној заједници да створи здраву основу за развој, васпитање и образовање деце и да на њих континуирано васпитно делује на дневном нивоу усмеравајући их у правцу неговања и поштовања позитивних друштвених

и прихватљивих норми и вредности. Значајну улогу имају и предшколске установе у васпитању деце предшколског узраста који представља период раног старта у њиховом развоју, васпитању и учењу; основне и средње школе и њихови наставници који уз партнерски однос с родитељима и тимовима за подршку требају превентивно деловати и спречавати све могуће видове девијантног понашања ученика. У ефикасном и компромисном решавању овог проблема потребна је и системска подршка друштвене заједнице.

Овим истраживањем су отворена и нека друга питања сузбијања насиља и девијантног понашања ученика у основним и средњим школама. Једно од њих се односи на обавезу преиспитивања улоге, пре свега потребе постојања правне, друштвене и полицијске установе *школски полицајци*, какав је његов досадашњи допринос и да ли његово присуство у школи или поред ње, школу евентуално етикетира као потенцијалну криминалну установа, јер јој је поред видео надзора, физичког и техничког обезбеђења, дежурних ученика и дежурних наставника потребан и униформисани полицијски службеник (последњих месеци и више њих) и како све то у психолошком и педагошком смислу утиче на ученике/це основних и средњих школа. Од медија се очекује да о криминалу извештавају само на основу извора из правосуђа и полиције. То се посебно значајним чини када су у питању портали појединих медијских кућа на којима се без икакве контроле могу поставити непроверене информације са сензационалним насловима. Од истраживача у области правних, педагошких, психолошких, социолошких и осталих наука се очекује да допринесу да овај проблем постане предмет сталне академске расправе и да се поново баве овим или сличним проблемом и тиме с једне стране допринесу ефикаснијем деловању правосуђа у борби против организованог криминала, тероризма и корупције, а с друге стране квалитетнијем развоју, васпитању и образовању деце и младих.

## ЛИСТА РЕФЕРЕНЦИ

- Аврамовић Драгутин, Јованов Илија, „Мит о независности судства“, *Зборник радова Правног факултета, Нови Сад*, Вол. 55, но. 2, 495-510, 2021.
- Бановић Божидар, Турањанин Вања, „Споразум о сведочењу осуђеног у кривичном процесном законодавству Републике Србије“, *Безбедносћ*, Вол. 56, но. 2, 77-96, 2014.
- Braiko Bohdan, „The Content of Professional Training of Masters in National Security at the UK Universities“, *Comparative Professional Pedagogy*, Vol. 9, no. 2, 49-56, 2019.
- Бркић Снежана, „Заштита сведока у законодавству Србије и перспективе развоја“, *Зборник радова Правног факултета, Нови Сад*, Вол. 39, но. 1, 157-177, 2005.

- Живановић Катарина, „Споразум о сведочењу окривљеног за кривична дела организованог криминала“, *Ревизија за криминологију и кривично право*, Вол. 57, но. 1, 77-97, 2019.
- Karyda Magdalini, „The Influence of Neighbourhood Crime on Young People Becoming Not in Education, Employment or Training“, *British Journal of Sociology of Education*, Vol. 41, no. 3, 393-409, 2020.
- Kasim Adil, Karim Said, Muchtar Syamsuddin, Asis Abdul, Tenri Andi, „School Drug Education and Leadership Agility: Narcotics Crime Study in Children“, *Asian Journal of University Education*, Vol. 17, no. 4, 388-398, 2021.
- Konsuelo Navaro, Havijer Mier, *WINPRO – Smjernice o merama zaštite svedoka u међународном праву и праву Републике Србије*, Брисел 2018.
- Миленовић Живорад, „Оразовање у функцији сузбијања насиља навијачких група на фудбалским утакмицама“, *Безбедносћ*, Vol. 54, no. 1, 7-23, 2012.
- Миленовић Живорад, *Раг и њреवासийињање осуђених лица*, Београд 2010.
- Миленовић Живорад, „Међузависност рада осуђених лица и њиховог васпитања и преваспитања у пенолошкој установи“, *Београдска дефектолошка школа*, Вол. 14, но. 1, 133-143, 2008.
- Milenovic Zivorad, *Institutes of prosecutor's office as a factor of incentive for young people to commit criminal offences*, in: Dusan Kolaric (Ed), *Archibald Reiss days*, 446-458, Belgrade 2016.
- Nenadovic Maja, Somun Kerim, „Teaching about Sexual Violence as Part of Mass Atrocity Crimes: Model International Criminal Court Non-Formal Educational Program“, *Review of Education, Pedagogy & Cultural Studies*, Vol. 43, no. 2, 69-84, 2021.
- Ντραγκοβιτς Σβηιετλανα, „Σχεδιο προστασιας μαρτυρωνστη βοσνια – Ерцеговина“, *Зборник радова Правног факултета, Нови Сад*, Вол. 60, но. 2, 433-448, 2019.
- Schuck Amie, „Evaluating the Impact of Crime and Discipline on Student Success in Postsecondary Education“, *Research in Higher Education*, Vol. 58, no. 1, 77-97, 2017.
- Stys Yvonne, Ruddell Rick, „Organized Crime Offenders in Canada: Risk, Reform, and Recidivism“, *Journal of Offender Rehabilitation*, Vol. 52, no. 2, 75-97, 2013.
- Roessger Kevin, Roumell Elizabeth, Weese James, „Rethinking Andragogical Assumptions in the Global Age: How Preferences for Andragogical Learning Vary across People and Cultures“, *Studies in Continuing Education*, Vol. 44, no. 1, 14-38, 2022.
- Strickland Rebecca Danielle, „“Moving the Rubble”: Reflection, Conscientization, and Transformative Learning with Men Incarcerated for Organized Crime in Mexico“, *Journal of Transformative Education*, Vol. 20, no. 4, 379-395, 2022.
- Фејеш Иштван, „Сведок сарадник“, *Гласник Адвокајске коморе Војводине*, Vol. 77, no. 65/10, 490-504, 2005.
- Wulff Alia, Hyman Ira, „Crime Blindness: The Impact of Inattentional Blindness on Eyewitness Awareness, Memory, and Identification“, *Applied Cognitive Psychology*, Vol. 36, no. 1, 166-178, 2022.
- Законик о кривичном поступку. Сл. гласник РС, бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014, 35/2019, 27/2021 – одлука УС и 62/2021 – одлука УС (2011).

- Законик о кривичном поступку. Сл. лист СРЈ, бр. 70/2001, и 68/2002 и Сл. гласник РС, бр. 58/2004, 85/2005, 115/2005, 85/2005 – др. закон и 72/2009 (2001).
- Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, корупције и других посебно тешких кривичних дела. Сл. гласник РС, бр. 42/2002, 27/2003, 29/2004, 58/2004 – др. закон, 45/2005, 62/2005, 72/2009, 72/2011 – др. закон и 101/2011 – др. закон (2002).
- Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, тероризма и корупције. Сл. гласник РС, бр. 94/2016, бр. 87/2018 – др- закон и 10-2023 (2016).
- Кривични законик. Сл. гласни РС, бр. 85/2005, 88/2005 – испр., 107/2005 – испр., 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 и 35/2019 (2005).



Hadži Živorad M. Milenović  
University in Priština – Kosovska Mitrovica  
Faculty of Teacher Education  
hadzi.zivorad.milenovic@pr.ac.rs  
ORCID ID: 0009-0009-4453-565X

### **Application of the Institution of the Accused Associate as a Factor in Inciting Youth to Organized Crime<sup>19</sup>**

**Abstract:** *In this paper, the legal institution of judicial and prosecutorial practice an accused accomplice as a potential factor in inciting young individuals to organized crime. In organized crime, law enforcement agencies instead of individuals deal with a well-structured organization with a solid internal hierarchy, discipline, high level of conspiracy, elaborated strategy, and tactics of concealing criminal activities and evading criminal responsibility. A legal establishment known as “accused accomplice” has been established into Serbian judicial and prosecution system in an effort to identify members of criminal organizations, their associates, and organizers. It’s possible that at some point, given the advantages promised to alleged accomplices, youth involvement in organized crime would be encouraged.*

*The research’s goal is to determine how students perceive the accused accomplice legal institution as a possible inducement for young people to join organized crime. It is assumed that teenage involvement in organized crime may be encouraged by the rewards promised to members of these organizations for cooperation with the law enforcement. A study was carried out in March 2023 on a sample of 96 high school students, as described in this report, to ascertain this. All research hypotheses were supported by the data obtained using the Scaler – LIJPP – AA – PFIIYTOC ( $\alpha = .762$ ) and examined using descriptive statistics, factor analysis, and analysis of variance.*

*The importance of the analyzed legal institution in the struggle against corruption, terrorism, and organized crime cannot be denied. As a result, it is widespread throughout the world. On the other hand, if there are findings indicating the researched legal institution has a negative impact on the upbringing of children and youth, the question of whether there is room for its existence emerges.*

---

<sup>19</sup> The research was conducted in a high school located in Republic Serbia, with the consent of the Parents’ Council and the school administration. Due to the sensitivity of the research topic and the obtained results, information about the specific high school will not be publicly disclosed in the interest of the students. The details regarding the name and location of the high school are known to the journal’s editorial team.

*By reassessing or implementing the accused accomplice legal institution in a way that won't adversely effect children's and youths' upbringing, a compromise solution must be sought.*

**Keywords:** *an accused accomplice, public prosecution, upbringing, educational activity, celebrity cult.*

Датум пријема рада: 3.11.2023.

Датум достављања коначне верзије рада: 30.12.2023.

Датум прихватања рада: 3.1.2024.